

Broedvogels van de Bovenlanden bij Wilnis in 2020

Albert de Jong

Sovon-rapport 2020/55

Broedvogels van de Bovenlanden van Wilnis 2020

Albert de Jong

Sovon-rapport 2020/55
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Staatsbosbeheer

Colofon

Colofon

© Sovon 2020

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Illustratie omslag: Albert de Jong

Wijze van citeren: de Jong A. 2020. Broedvogels van de Bovenlanden van Wilnis in 2020. Sovon-rapport 2020/55. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding	3
2. Beschrijving van het gebied.....	4
3. Werkwijze	5
3.1. Methode & veldwerk	5
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens	5
3.3. Weers- en andere omstandigheden.....	6
3.4. Foutenbronnen.....	7
4. Resultaten.....	8
4.1. SNL-pakketten	8
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	10
4.3. Soortbesprekingen	11
4.4. Zoogdieren.....	14
5. Evaluatie	15
6. Literatuur	16
Bijlage 1. Verspreidingskaarten 2020	17

Samenvatting

In 2020 werd een deel van de Bovenlanden nabij Wilnis in opdracht van Staatsbosbeheer gekarteerd op broedvogels. Binnen de opdracht is 108 hectare veenweidegrond, voornamelijk bestaande uit grasland, onderzocht.

In totaal werden vijf ronden gemaakt, die telkens 's ochtends vanaf zonsopgang werden uitgevoerd. Nachtbezoeken werden niet gebracht. Van de te inventariseren soorten werden er 26 vastgesteld. Afgerond werd in totaal 40 uur geïnventariseerd, wat betekent dat er gemiddeld ruim 22 minuten per hectare werden besteed. Van de vastgestelde soorten staan er zeven op de Rode Lijst (van Kleunen *et al.* 2017): twee in de categorie *bedreigd*, twee in de categorie *kwetsbaar* en drie in de categorie *gevoelig*. Vergeleken met karteringen uit 2009 en 2017 is vooral het aantal territoria van ganzen toegenomen, met uitzondering van de Grote Canadese Gans. De vier belangrijkste weidevogels, Scholekster, Kievit, Tureluur en Grutto, laten geen afnames zien in aantal territoria ten opzichte van voorgaande karteringen. Daarbij moet worden opgemerkt dat de zoekintensiteit in 2020 hoger lag dan in de eerdere jaren. Op basis van waarnemingen van alarmerende vogels leek het nestsucces van de Grutto overigens laag, al is dit niet meer dan een globale indruk.

De dichtheid van territoria eenden is hoog: Kuifeend, Scholekster en Krakeend doen het goed. Net als elders in het Nederland neemt de Wilde Eend wél af (kun je dit zien in de vergelijking??). De polder herbergt ook landelijk schaarse broedvogels zoals Zwarte Stern en Zomertaling. Verder lijkt het aantal territoria cab zangvogels van riet en ruigte toe te nemen en vinden langs de vele sloten ruime broedgelegenheid. Vooral het aantal territoria van de Rietzanger is ten opzichte van 2017 sterk toegenomen.

De Zwarte Stern broedt in verschillende vaarten, weteringen en sloten in de Bovenlanden van Wilnis. Deze vogel vliegt boven een nest aan de rand van het gekarteerde gebied. De Utrechtse veenweidegebieden behoren tot de schaarse bolwerken in Nederland. 20 mei 2020 (Albert de Jong).

1. Inleiding

In 2020 werd in opdracht van Staatsbosbeheer een deel van de Bovenlanden bij Wilnis gekarteerd op broedvogels (108 ha) volgens de basiskarteringsmethode die is gebaseerd op de Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Het gaat om veenweiden met het beheertype vochtig weidevogelgrasland, daarnaast kleinere delen nat schraalland en kruiden- en faunarijck grasland. De resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie. Boswachter ecologie Bert van Dijk en Rutger Zeijpveld (later Bas van Gennip) waren contactpersoon bij Staatsbosbeheer.

Het veldwerk werd uitgevoerd door Albert de Jong van Sovon Vogelonderzoek Nederland.

André van Kleunen was verantwoordelijk voor de begeleiding vanuit het Sovon-kantoor. Sovon-collega's Bas Hissel, Lara Marx en John van Betteray worden bedankt voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit rapport. André van Kleunen voorzag het concept van commentaar.

In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van het International Ornithological Committee (IOC).

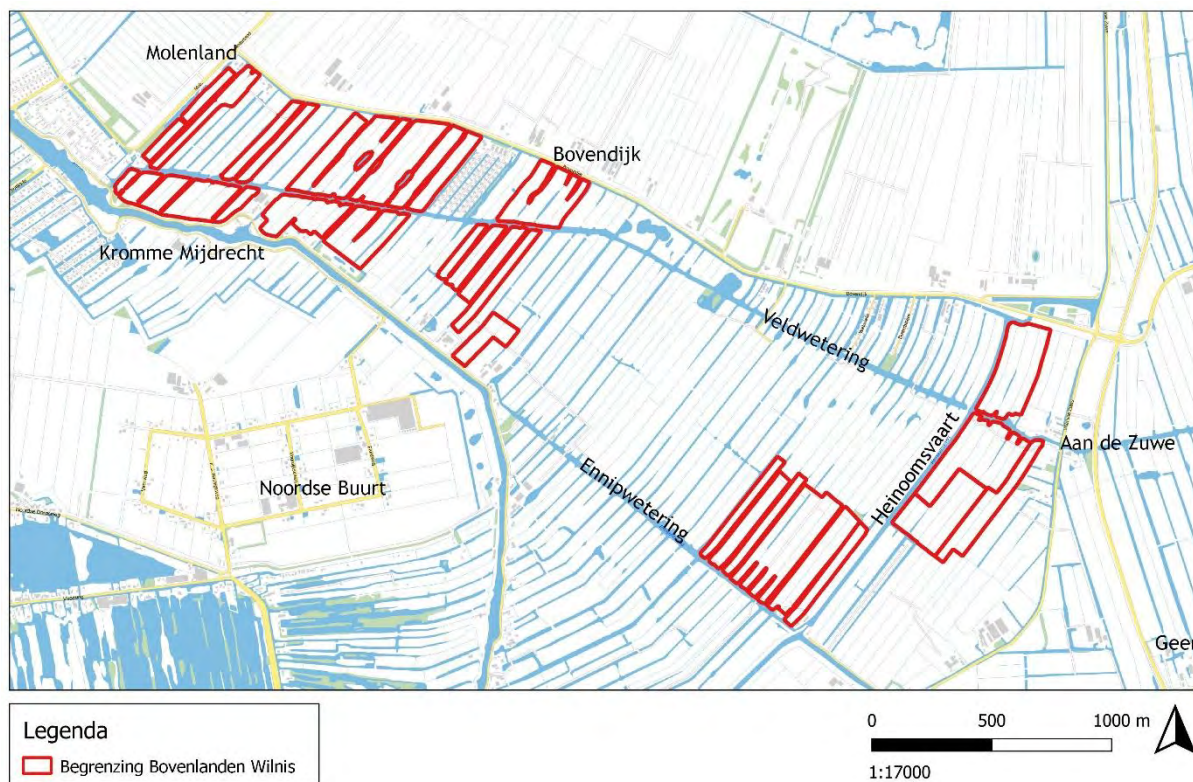
Heinoomsvaart aan de grens van het geïnventariseerde gebied, met bezette nestvlotjes voor Zwarte Stern en een paartje Kuifeend, twee karakteristieke soorten van de polder. 20 mei 2020 (Albert de Jong).

2. Beschrijving van het gebied

Het onderzoeksgebied (108 ha) ligt in de provincie Utrecht, net boven de provinciegrens met Zuid-Holland. Van de Bovenlanden nabij Wilnis werd een selectie van percelen in beheer bij Staatsbosbeheer geteld. Dit gebied is aangewezen als weidevogelkerngebied en wordt beheerd als weidevogelreservaat. De geïnventariseerde delen werden begrensd door de vaarten Ennipwetering en Kromme Mijdrecht aan de zuidkant, en de wegen Molenland (westkant) Bovendijk (noordkant), Wilnise Zuwe (oostkant).

De geïnventariseerde percelen liggen in een veenweidegebied dat op haar diepste punt ongeveer 1.80 m **onder N.A.P. ligt. Deze zogenaamde 'Bovenlanden' liggen** daarmee een stuk hoger dan de omliggende weidegronden, die nog tot zeker vier meter lager liggen. De waterhuishouding in de polder is zelfstandig geregeld en wordt op hoog zomerpeil gehouden, waarbij het water in de sloten en de veldwetering die het gebied doorsnijden hooguit een halve meter onder het maaiveld staat. Van april tot en met juni 2020 staat het water ongeveer -2,23 tot -2,33 NAP (B. van Dijk).

Vooraf het westelijke deel van de polder wordt 's winters begraasd door ganzen, waardoor het gras kort het voorjaar ingaat. Daarnaast worden sommige delen van de polder worden tussen 15 juni en 15 oktober begraasd door vee. De percelen aan beoosten de Heinoomsvaart lieten aan het begin van het veldseizoen al een veel hogere grasvegetatie zien. In het zuidoostelijke deel zijn enkele percelen afgeplagd, waardoor verlaagde, vochtige percelen met dijkjes aan de randen zijn ontstaan. In de lage delen is nu vooral pitrusvegetatie te vinden. Alle sloten binnen het onderzochte gebied hebben een weelderige oevervegetatie, met onder andere waterzuring, gele lis en lisdodde.

Figuur 1. Ligging van de gekarteerde gebieden

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Hierbij werden 229 soorten die op de lijst van het raamcontract met Staatsbosbeheer staan gekarteerd. De werkwijze is gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitgaat naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen.

Het te karteren gebied is in vijf rondes integraal bezocht, verdeeld over tien deelbezoeken, die telkens binnen enkele dagen van elkaar vielen (tabel 1). Nachtbezoeken waren geen onderdeel van de opdracht en zijn niet gebracht. Ze waren niet zinvol voor de te karteren soorten. In totaal is 39,55 uur gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 22 minuten/ha. Dit is exclusief de tijd die nodig was om van en naar het gebied te rijden, maar wel inclusief korte verplaatsingen over de weg van perceel naar perceel.

De kartering was gericht op weidevogels. De activiteit van weidevogels is tijdens de ochtend het beste waar te nemen en alle bezoeken werden dan ook 's ochtends gebracht.

Tijdens de eerste ronde werden alle percelen vanaf de randen overzien. Bij de overige rondes werden slootranden afgelopen en waar nodig insteken naar het centrum van de percelen gemaakt. Het afzoeken van de sloten leverde vooral extra waarnemingen van eenden en rietvogels op. Het doorkruisen van percelen werd alleen gedaan wanneer er eerder territoriale weidevogels waren gezien die daarna door het hoge gras lastiger te vinden waren. Vanaf perceelsranden werden soms broedende vogels gezien, die een exacte nestplaats opleverden. Er is echter niet systematisch naar nesten gezocht, omdat dit niet binnen de methode van territoriumkartering valt en onnodige verstoring zou opleveren.

Sommige aan percelen grenzende sloten vielen buiten de gebiedsbegrenzing. Daar waren echter wel grondbroedende eenden op te vinden. Deze zijn op basis van hun locatie toebedeeld aan het naastgelegen perceel binnen de begrenzing van het karteergebied. In sommige gevallen werden er ook nesten van deze eenden gevonden.

Tabel 1. Bezoektijdstippen en doorgebrachte tijd (in uren en minuten) in 2020.

Ronde	Datum	Begin	Eind	Duur
1	1-apr	08:00	11:45	03:45
1	6-apr	08:00	10:15	02:15
2	20-apr	07:35	12:00	04:25
2	21-apr	08:00	12:00	04:00
3	4-mei	07:15	11:00	03:45
3	9-mei	07:00	10:35	03:35
4	19-mei	07:00	12:30	05:30
4	20-mei	06:25	10:45	04:20
5	2-jun	06:15	10:45	04:30
5	8-jun	06:10	10:00	03:50

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een smartphone via de app Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn daarna automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken. Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De clustercriteria zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

3.3. Weers- en andere omstandigheden

Het weer is van invloed op de vogelactiviteit en daardoor medebepalend voor de effectiviteit van het inventariseren. Slechte weersomstandigheden kunnen leiden tot een lagere trefkans. In tabel 2 staan enkele gemiddelde weersvariabelen samengevat.

Tabel 2. De gemiddelde temperatuur, het aantal zonuren en de hoeveelheid neerslag in de periode maart-juli op basis van data van het KNMI (De Bilt). Ref staat voor langjarig gemiddelde 1981-2010.

	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2020	Ref	2020	Ref	2020	Ref
Maart	6,8	6,2	194	125	51	68
April	11,1	9,2	287	174	11	42
Mei	13,1	13,1	324	213	15	61
Juni	17,5	15,6	232	201	84	68

Landelijk

Maart 2020 was vrij zacht en droeg daarmee bij aan een zeer zachte winter (Hellmanngetal 0,1). De - op 2014 na - zachtste winter ooit gemeten. De maand verliep relatief droog en zeer zonnig, maar kende daarbij een duidelijke tweedeling: De eerste twee weken waren net als februari zacht en wisselvallig met regelmatig veel wind. Vanaf de 15e kregen hogedrukgebieden de overhand, met nog steeds regelmatig veel wind. Vanaf de 21e kwamen met regelmaat lagere temperaturen met nachtvorst voor, ondanks het zeer zonnige karakter gedurende de dag. Maart was dit jaar droger dan het langjarige gemiddelde, met neerslag die voornamelijk in de zuidelijke helft van Nederland viel. In de tweede helft van de maand viel in het hele land nauwelijks neerslag van betekenis.

April 2020 was zeer zacht, zeer warm en kende een recordaantal zonuren. De maand kwam op een zesde plaats in de lijst van zachtste aprilmaanden sinds 1901. De eerste dagen was er nog nachtvorst, maar vanaf de 4e stegen de temperaturen en op 8 april werd in het zuiden van het land (EII) de eerste zomerse dag (+25 °C) geregistreerd. Vanaf 13 april kreeg Nederland te maken met een noordelijke stroming waardoor de temperaturen daalden, gevolgd door een oostelijke stroming tussen 16 en 23 april. Het bleef echter zeer zonnig. De temperaturen stegen in het zuiden regelmatig tot rond de 20 °C, maar in het noordelijk kustgebied bleef het fris met soms slechts 12 °C. Pas na 28 april viel er weer enige neerslag, terwijl het landelijk neerslagtekort (neerslag minus verdamping vanaf 1 april) toen al was opgelopen tot 79 mm. Ruim boven het recorddroge 1976.

Mei 2020 kende een normale temperatuur en was zeer zonnig en zeer droog. De maand begon wisselvallig, waarbij warmere en drogere perioden elkaar afwisselden. Tussen 11 en 14 mei steeg de temperatuur in het noordelijke kustgebied niet boven de 11 °C. Later kreeg zonnig en droog weer echter de overhand. Mei kende ook met regelmaat perioden met veel wind. Een beeld dat terug blijft keren dit voorjaar. Door de vrijwel afwezige neerslag (Landelijk viel slechts 15 mm.) nam het neerslagtekort verder toe tot een recordwaarde van 162 mm aan het einde van de maand. Normaal is deze waarde eind mei zo'n 55 mm.

Juni 2020 was zeer warm, zeer zonnig en nat. De maand begon warm, maar tussen 3 en 10 juni bleven de temperaturen in een wisselvallige periode lager dan normaal. Langs de kust bij Wijk aan Zee (NH) daalde de temperatuur op 10 juni bij helder weer en een noordenwind 's nachts bijvoorbeeld tot 3,4 °C. In de periode daarna bleef het weer wisselvallig met warmere temperaturen. Na de 22e brak een periode aan met warm en zonnig zomerweer, met op 26 juni de eerste tropische dag (+30 °C) van het jaar. Na twee droge maanden was juni natter dan gemiddeld. De neerslag was echter wel ongelijk verdeeld door het buiige karakter. Op 16 en 17 juni viel plaatselijk 80 mm regen en op 26 juni viel in Volkel zelfs 87 mm. Ondanks de natte maand was het neerslagtekort vrijwel overal nog beduidend groter dan normaal. In termen van het tekort is er weinig veranderd ten opzichte van de situatie van eind mei. Landelijk bedroeg het neerslagtekort eind juni, gemiddeld genomen, zo'n 180 mm en er is dus op veel plaatsen nog steeds sprake van droogte.

Juli was een koele maand met een gemiddelde temperatuur van 17,0°C in De Bilt tegen normaal 17,9°C. Tot en met de tiende was het zeer wisselvallig en koel, het werd vaak geen 20 graden. In de tweede helft van de maand waren er perioden van meerdere dagen met hogedrukinvloed afgewisseld door invloed van depressies. Aan het einde van de maand werd het kortdurend zeer warm. De hoogste temperatuur, 36,7 °C, werd op 31 juli in Westdorpe gemeten. Gemiddeld over het land viel er 66 mm regen, tegen 74

mm normaal, waarmee het een vrij droge maand is geworden. De verschillen waren echter groot; zo viel er in het noordwesten en vooral noorden op sommige plaatsen meer dan 100 mm. Het natste KNMI-station was Marknesse met 111 mm. In het zuidoosten viel plaatselijk niet meer dan ongeveer 30 mm, het KNMI-station EII tapte niet meer dan 29 mm af. Met gemiddeld ongeveer 217 uur tegen 212 zonuren normaal was de zonnenschijnduur vrijwel normaal. De eerste tien dagen was het somber, daarna scheen de zon op enkele sombere dagen na regelmatig. Het minst zonnig was het in het noordoosten met ongeveer 180 zonuren, het zonnigst aan de Zeeuwse kust met circa 245 uur.

Ter plaatse

Alle bezoeken werden tijdens zonnige ochtenden met windsnelheden van hooguit 3 Bft gebracht. Het weerbeeld ter plaatse week niet opvallend af van het landelijke. Alle bezoeken werden op zonnige of lichtbewolkte dagen gebracht, met een rustig weerbeeld. De weersomstandigheden waren optimaal om een goede inventarisatie uit te voeren.

3.4. Foutenbronnen

Alle bezoeken werden gebracht tijdens zonnig en rustig weer, met een windkracht van maximaal 3 Bft. Vanwege de stand van de zon (licht in de rug) en één meest logische route werden de percelen telkens in min of meer dezelfde volgorde afgelopen. Daarbij werden vooral de betonpaden en slootranden gebruikt en niet alle percelen volledig doorkruist, om langdurige verstoring van broedende vogels zoveel mogelijk te vermijden. De percelen zijn redelijk smal en konden goed bekeken worden vanaf de randen en paden.

Vanwege de vaste volgorde werden sommige gebiedsdelen telkens wat later in de ochtend bezocht en was de activiteit daar mogelijk al iets minder. Op zulke momenten is daar wat meer tijd gespendeerd om toch een goed beeld te krijgen. Vanwege de zeer gunstige telomstandigheden en de redelijk fijnmazige looproute heeft deze aanpak waarschijnlijk vrijwel geen invloed gehad op de resultaten.

Omdat het getelde deel onderdeel is van een grotere, weidevogelrijke polder, zijn er mogelijk wat randeffecten: weidevogels die de ene keer binnen en de andere keer buiten het telgebied zaten. Dit is een mogelijke foutenbron, al is hier in het veld zo goed mogelijk rekening mee gehouden door te kijken aan welke plek de vogels het meest gebonden waren.

Grauwe Ganzen (hier grotendeels niet broedende vogels) in het oostelijke gekarteerde deel, met een broedende Grutto op de voorgrond. 21 april 2020 (Albert de Jong).

4. Resultaten

In totaal werden er broedterritoria van 26 soorten (inclusief Soepgans en Soepeend) vastgesteld. Van deze 26 soorten zijn 7 soorten aangemerkt als SNL-metsoort en 2 soorten aangemerkt als bedreigd, 2 als kwetsbaar en 3 als gevoelig volgens de actuele Rode Lijst van broedvogels (van Kleunen *et al.* 2017).

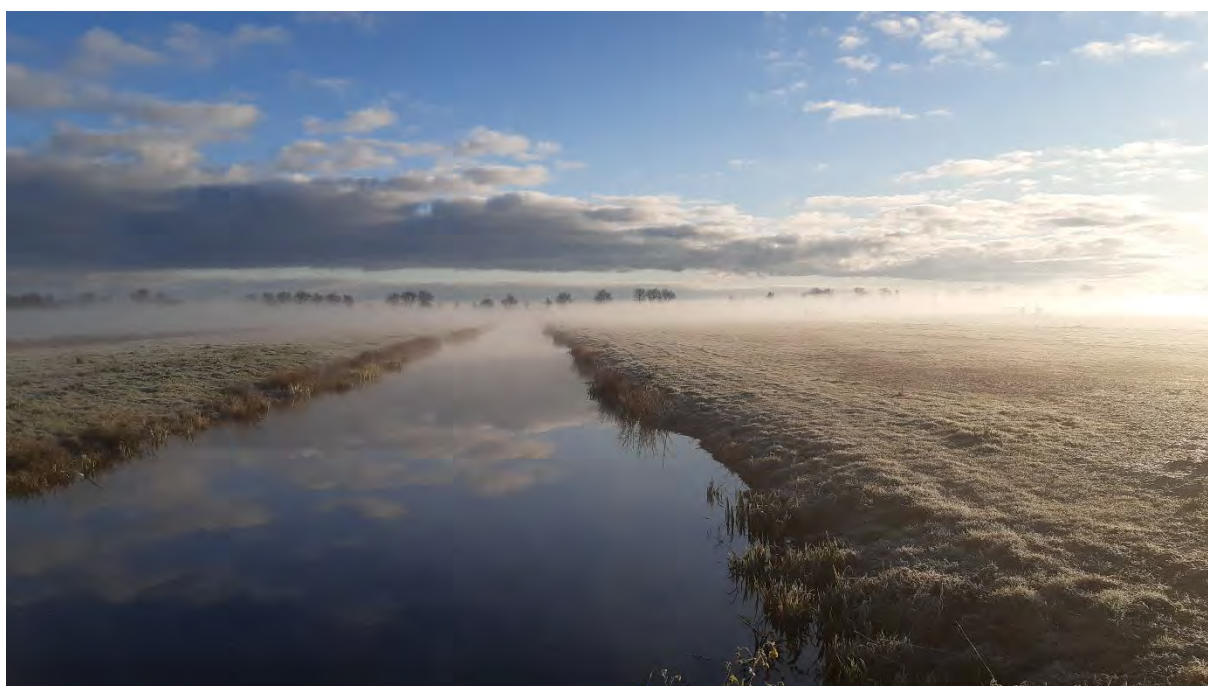
Tabel 3. Broedvogels in de Bovenlanden in 2020. De dichtheden van territoria per 10 hectare zijn uitgezet onder N/10ha. De Rode Lijststatus (Van Kleunen *et al.* 2017) is opgenomen in de kolom RL. (EB = Ernstig bedreigd, BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig).

Soort	N	N/10ha	RL	Soort	N	N/10ha	RL
Grauwe Gans	212	19,6		Meerkoet	29	2,7	
Soepgans	60	5,6		Scholekster	16	1,5	
Knobbelzwaan	1	0,1		Kievit	27	2,5	
Bergeend	7	0,6		Grutto	49	4,5	GE
Zomertaling	1	0,1	BE	Tureluur	22	2,0	GE
Slobeend	20	1,9	KW	Visdief	1	0,1	GE
Krakeend	34	3,1		Zwarte Stern	3	0,3	BE
Wilde Eend	32	3,0		Rietzanger	19	1,8	
Soepeend	2	0,2		Kleine Karekiet	9	0,8	
Wintertaling	1	0,1	KW	Bosrietzanger	1	0,1	
Kuifeend	21	1,9		Grasmus	1	0,1	
Fuut	5	0,5		Rietgors	14	1,3	
Waterhoen	2	0,2					

4.1. SNL-pakketten

In figuur 2 zijn de SNL-beheertypen weergegeven en in tabel 4 staan de kwalificerende vogelsoorten voor de aanwezige SNL-typen. Het grootste deel bestond uit vochtig weidevogelgrasland.

In het type nat schraalland werden twee van de kwalificerende soorten vastgesteld: Grutto en Tureluur. In vochtig weidevogelgrasland ging het om zeven vastgestelde soorten. Het type kruiden- en faunarijk grasland heeft geen kwalificerende broedvogels.

Zonsopkomst boven het westelijke gebiedsdeel tijdens prima omstandigheden. 1 april 2020 (Albert de Jong).

Figuur 2. Toegekende SNL-pakketten in het gekarteerde gebied.

Tabel 4. In het gebied toegekende SNL-types met aantallen territoria van kwalificerende vogelsoorten. - = geen territoria indit type vastgesteld. Pakketten waarvoor geen kwalificerende vogelsoorten zijn aangewezen, zijn niet in de tabel opgenomen.

N10.01, Nat schraalland (28.,60 ha)

Soort	Aantal
Kwartelkoning	-
Grutto	15
Kemphaan	-
Watersnip	-
Tureluur	5
Gele Kwikstaart	-

N13.01 Vochtig weidevogelgrasland (70,75 ha)

Soort	Aantal
Zomertaling	1
Slobeend	8
Krakeend	23
Wintertaling	1
Kuifeend	14
Wulp	-
Grutto	28
Kemphaan	-
Watersnip	-
Tureluur	17
Veldleeuwerik	-
Gele Kwikstaart	-
Graspieper	-

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

In 2009 en 2017 werden karteringen in de polder uitgevoerd door Van der Goes & Groot (van Groen 2009, van Groen 2017). Ze hebben elk een iets andere begrenzing, maar overlappen op enkele perceelkoppen na (figuur 3) geheel met de kartering uit 2020. Deze gegevens werden door de opdrachtgever aangeleverd en zijn bruikbaar voor een vergelijking van het aantal territoria. In 2013 was de polder onderdeel van een weidevogelkartering door Sovon met vier bezoekronden, in opdracht van de provincie Utrecht. Vanwege de beperkte soortenlijst (BMP-W) van die kartering en minder bezoeken leent die inventarisatie zich niet voor een goede vergelijking. Die data zijn niet gebruikt voor een vergelijking.

Figuur 3. Gebiedsdeel waarvoor vergelijking met oudere gegevens mogelijk was.

Het aantal territoria van ganzen in het gebied is in de afgelopen tien jaar behoorlijk toegenomen. Soepganzen en Grauwe Ganzen worden vooral in het noordwestelijke deel aangetroffen. Een combinatie van winterganzen en deze lokale populatie had hier stevig gegraasd, waardoor het gras kort het voorjaar in ging. In het oostelijke deel (kant De Zuwe) was eventuele begrazing veel minder zichtbaar en stond het gras eind maart een stuk hoger. Het aantal territoria van Grote Canadese Ganzen is wel over het hoogtepunt van 2017 heen. Daarbij moet worden opgemerkt dat een groot deel van deze vogels waarschijnlijk een niet broedend surplus van overzomeraars betreft.

Onder de eenden doen zich verschillende ontwikkelingen voor. Wilde Eenden zijn, net als landelijk, verder afgenomen. De Krakeend laat een tegengestelde tendens zien en is inmiddels net iets talrijker dan de Wilde Eend in deze polder. Het aantal territoria Slobeenden heeft een positieve ontwikkeling doorgemaakt. De stand verdubbelde sinds 2009, een ontwikkeling die positief afsteekt tegen de landelijke stabilisering. De populatie Kuifeenden is stabiel te noemen, dit is in lijn met het landelijke beeld vanaf 2009.

Futen, Waterhoentjes en Meerkoeten zijn relatief algemeen in de sloten in het onderzoeksgebied. Een deel van de waarnemingen betrof nestvondsten. Van Meerkoet ligt het aantal iets lager dan bij de vorige karteringen.

Opmerkelijk is de toename van Scholekster, Kievit en Tureluur, twee soorten die bijna overal in het land een afname laten zien. Waarschijnlijk speelt hier voor een deel de intensievere zoekmethode een rol. Per hectare werd namelijk de dubbele hoeveelheid tijd (22 minuten p/ha) besteed ten opzichte van de kartering in 2017 (11 minuten p/ha). De extra tijd werd vooral besteed om alarmerende vogels aan een mogelijke territorium- of nestplaats te koppelen (landingsplaats) zodra de rust terugkeerde. De Grutto

is nog steeds de algemeenste weidevogel in deze polder en liet iets hogere aantallen dan in 2017 zien, maar lager dan in 2009. Voor kenmerkende weidevogels ontstaat dus een redelijk positief beeld, dit in tegenstelling de landelijk waargenomen trends. Landelijk gezien namen **Grutto's en Kieviten** tussen 2009 en 2018 overigens minder sterk af dan in anders beheerde graslanden (van Turnhout *et al.* 2019).

Tabel 5. Broedvogelaantallen (alfabetisch) in het deel van de Bovenlanden van Wilnis dat zowel in 2009, 2017 (van Groen 2009, van Groen 2017) als in 2020 werd gekarteerd.

Soort	2009	2017	2020	Soort	2009	2017	2020
Grote Canadese Gans	4	32	16	Kievit	14	16	27
Grauwe Gans	7	130	211	Kleine Plevier	-	3	-
Soepgans	-	11	60	Grutto	56	39	49
Knobbelzwaan	3	-	1	Tureluur	7	16	22
Nijlgans	3	-	-	Visdief	-	1	1
Bergeend	-	3	7	Zwarte Stern	5	4	3
Zomertaling	-	-	1	Holenduif	1	3	-
Slobeend	10	8	20	Veldleeuwerik	1	1	-
Krakeend	15	17	34	Boerenzwaluw	-	1	-
Wilde Eend	46	40	30	Rietzanger	2	9	18
Soepeend	-	2	2	Kleine Karekiet	-	2	9
Kuifeend	20	18	21	Bosrietzanger	-	2	1
Fuut	2	4	5	Spotvogel	1	-	-
Waterhoen	3	1	2	Grasmus	-	-	1
Meerkoet	39	35	29	Witte kwikstaart	-	1	-
Scholekster	9	12	16	Rietgors	-	7	14

Van de twee sternensoorten zijn de aantallen waargenomen territoria in het gekarteerde gedeelte te laag om een ontwikkeling te ontwaren. Geschikte broedplaatsen voor Holenduiven, Boerenzwaluwen en Witte Kwikstaarten waren nog steeds aanwezig, maar vielen meestal net buiten de gebiedsbegrenzing. Van de Holenduif en Witte Kwikstaart werd elk één nest buiten de begrenzing vastgesteld. Voor de Veldleeuwerik lijkt het doek inmiddels wel gevallen, net als in andere grote delen van het veenweidegebied in West-Nederland. Er werd in 2020 geen territorium meer gevonden. Zangvogels die duidelijk toenemen in de polder zijn vogels van (overjarig) riet en ruigte. Ze profiteren van plukjes en strookjes overjarig riet langs de sloten en de weelderige oevervegetatie.

Bij de Rietzanger en Kleine Karekiet, beide Afrikagangers, past de toename ook in een landelijke trend, die deels door gunstige overwinteringsomstandigheden wordt bepaald.

4.3. Soortbesprekingen

In deze paragraaf worden de resultaten van de relevante SNL-soorten en enkele andere soorten beknopt toegelicht.

Grauwe Gans, n= 212

Grauwe Ganzen waren de algemeenste vogels in het gekarteerde gebied. Ze werden, conform de gehanteerde methode, alleen tijdens de eerste ronde geteld. Daarbij werden zowel de gevonden nesten (20 in totaal) als overige paren ingetekend. Daarvan betrof het merendeel waarschijnlijk een surplus van niet-broedende vogels, zoals bekend is van deze soort. De combinatie van gras en veel sloten maakt het gebied erg aantrekkelijk. De gevonden nesten lagen meestal in de pitrus of andere slootkantvegetatie.

Soepgans, n= 60

Het onderscheid van Soepgans/Grauwe Gans is op basis van uiterlijk gedaan, maar nogal arbitrair. (Deels) witte ganzen werden als Soepgans aangemerkt, maar soms waren die gepaard met vogels met het uiterlijk van een normale Grauwe Gans. Dat werd dan een Soepganzenpaar. Vrijwel alle Soepganzen (60 territoria, waaronder 12 nestvondsten) zaten in het noordwestelijke deel van de polder. De nesten lagen soms middenop de puinpaden langs de percelen, maar meestal langs de waterkant. Een onbekend, maar waarschijnlijk groot deel van de broedsels van Soepganzen ging verloren. Op meerdere plekken werden kapotte eieren gevonden. De verliesoorzaken zijn niet onderzocht.

Zomertaling, n= 1

Van deze soort werd in het oostelijke deel tweemaal een opvliegende mannetje gezien. De waarnemingen vielen op 20 april en 9 mei, voldoende voor een territorium.

Slobeend, n= 20

Voor deze eend is de polder kennelijk zeer geschikt. De meeste territoria lagen in de oostkant van de polder, waar ook verschillende vrouwtjes met jongen werden gezien. Er werden baltsvluchten gezien in de paarbindings- en eifase, waarbij meerdere mannetjes met één vrouwtje vlogen. Eénmaal werd een nest met eieren middenin een perceel in het natte schraalland gevonden (21 april). Ook werd – opmerkelijk genoeg – een keer een wakend mannetje naast een nest met daarop een vrouwtje Wilde Eend aangetroffen. Het is niet duidelijk geworden of de twee vogels gepaard waren.

Slobeendvrouw met kuikens in noordoostelijk deel, bij Aan de Zuwe. 20 mei 2020 (Albert de Jong).

Krakeend, n= 34

De Krakeend is de algemeenste eendensoort in het gekarteerde gebied. De brede, afkalvende oeverzone met weelderige vegetatie biedt deze soort veel nestgelegenheid. De verspreiding is redelijk homogeen langs de poldersloten. Bij het aflopen van slootkanten werd éénmaal een nest aangetroffen (20 mei).

Wintertaling, n= 1

Meerdere waarnemingen van een paartje in sloten in het westelijke deel leverden één territorium op.

Kuifeend, n= 21

Kuifeenden beginnen pas eind mei met de eileg en broeden dus laat. In de eerste helft van het seizoen werden ze vooral in groepjes op de Veldwetering gezien, die later uiteenvielen in paren die wat vaker de sloten opzochten. De verspreiding werd uiteindelijk redelijk homogeen. Daarbij moet worden opgemerkt dat Kuifeenden ingetekend werden aan de oever van het dichtstbijzijnde perceel, omdat ze anders bijna allemaal buiten de begrenzing zouden vallen. Eénmaal werd een nest aan de oever van een sloot aangetroffen (2 juni).

Scholekster, n= 16

Voor de Scholekster leek het seizoen abnormaal te verlopen en werd waarschijnlijk pas laat gestart met broeden, of mislukten vogels heel snel na de legstart. Mogelijk had de langdurige droogte in maart en april een negatieve invloed, doordat de bodem ter plekke erg had was en foerageeromstandigheden

bemoeilijkte. Deze gedachte komt voort uit de vele waarnemingen van paarsgewijs wakende vogels. Ze stonden meestal op de kale perceelskoppen, waar bulten opgedroogde modder uit de sloten lagen. Bij deze vogels was telkens geen nest te vinden. Ook werd op 20 april een groepje van 16 vogels bij elkaar gezien. Kennelijk waren die (nog) niet aan het broedproces begonnen. Uiteindelijk werden 16 territoria aangetroffen, waarbij het westelijke deel meer in trek was dan het oostelijke, waarschijnlijk vanwege het kortere gras en de droge modderbulten (uitkijpunten)

Kievit, n= 28

Naar verhouding zaten de meeste Kieviten in het beheetype nat schraalland en de begraasde delen van het onderzoeksgebied. De vegetatie was daar laag genoeg om in te nestelen. Vooral in het zuidoostelijke deel, waar grasdijkjes langs de randen van de percelen worden afgewisseld met lagere delen met pitrusvelden met een open structuur.

Kleine Plevier, n= 0

Van de Kleine Plevier werden tijdens de eerste drie ronden waarnemingen van een paartje in het zuidoostelijke deel gedaan. Deze vogels wisselden echter uit met andere percelen, buiten het telgebied en uiteindelijk resulteerden de waarnemingen niet in een territorium binnen het onderzoeksgebied.

Grutto, n= 49

De meeste Grutto's zaten in het oostelijke deel van de polder. Hier werden tijdens de ronde van 9 mei (eifase) de meeste alarmerende Grutto's geteld en 4 nesten gevonden. Op 20 mei was de activiteit hier al een stuk minder en foerageerden al tientallen Grutto's op gemaaide, omliggende percelen. Berekening van het Bruto Territoriaal Succes (BTS) is geen onderdeel van deze inventarisatie, maar het veel lagere aantal alarmerende Grutto's tijdens de laatste twee veldbezoeken (late eifase en jongenfase) doet vermoeden dat het nestsucces laag was. Eenmaal werd een volwassen Grutto in een perceel gevonden, met een afgebeten kop (predatie), dus dat predatie een rol speelt is zeker niet uit te sluiten

Alarmerende Tureluur in schrale, door pitrus gedomineerde vegetatie. 20 mei 2020 (Albert de Jong).

Tureluur, n= 22

Tureluurs concentreerden zich niet zo sterk als Grutto's op een specifiek deel van de polder; de verspreiding is aardig homogeen. Tijdens de laatste ronde werd gezien hoe in de westkant van het gebied een halfwas jong door een jagend mannetje Bruine Kiekendief werd gegrepen.

De verspreiding van de Kievit en Scholekster was in het noordwestelijke deel te relateren aan de begraasde plekken (eerst door ganzen, later door enkele stuks jongvee). Daar was het gras korter. **Grutto's en Tureluurs zochten de stukken met relatief de laagste grasgroei in het zuidoostelijke deel op.** In sommige delen van dit vochtige weidevogelgrasland ontwikkelde het gras zich echter zeer snel en had het een erg hoge vegetatiedichtheid, waardoor het minder geschikt werd als opgroei-habitat voor kuikens, zoals de percelen in de noordoosthoek van de polder.

Visdief, n= 1

Van Visdieven werd geen nest gevonden, maar op één van de perceelkoppen in het middendeel van de polder was op 19 mei en 2 juni wel een fel alarmerende paartje aanwezig.

Zwarte Stern, n= 3

In de Bovenlanden worden jaarlijks op verschillende plekken nestvlotjes uitgelegd. onder andere in de Heinoomsvaart, die grenst aan het gekarteerde gebied. Binnen de kartering werd op 8 juni in één van de sloten nabij Aan de Zuwe een drietal nesten gevonden. Twee daarvan waren natuurlijke nesten op vegetatie van o.a. waterzuring. Een derde nest lag op een oud vlotje. Elk nest bevatte drie eieren. Na controle van deze nesten (buiten kartering) op 1 juli leverde hier geen nesten meer op. Het waterpeil in de sloot stond een stuk hoger en de omliggende percelen waren gemaaid. Mogelijk waren de nesten vanwege de hogere waterstand verloren gegaan.

Rietzanger, n= 19

Vooral in het riet en de ruigtes langs de oevers van het oostelijke deel werden broedparen Rietzangers aangetroffen. Het is de algemeenste zangvogel in het gekarteerde gedeelte, die na de vorige inventarisatie kennelijk een sprong voorwaarts heeft gemaakt. In hoeverre de lokale ontwikkeling van de vegetatie daar positief aan heeft bijgedragen is niet bij ons bekend, maar de ontwikkeling past in de landelijke positieve trend.

In dezelfde vegetatie werden ook territoria van Kleine Karekieten en Rietgorzen vastgesteld.

4.4. Zoogdieren

Otter n=0

Op verzoek van de opdrachtgever werd ook gelet op ottersporen. Tijdens de bezoeken werden kale plekken langs de slootoevers bekeken, maar nergens werden spraints of voedselresten gezien.

Haas, n= 74 (maximaal)

Op eigen initiatief werden bij elk bezoek ook de hazen geteld. Tijdens de eerste bezoeken werd het maximum van in totaal 74 exemplaren geteld. Latere bezoeken leverden minder hazen op, waarschijnlijk vooral doordat de dekking in het gras toenam en de trefkans daarmee afnam.

5. Evaluatie

Het geïnventariseerde deel van de Bovenlanden van Wilnis kent nog steeds hoge dichtheden van **weidevogels. Vooral het aantal Grutto's, Scholeksters en Slobeenden valt op. Samen met de Kievit zijn** dit weidevogels die landelijk sterk onder druk staan, maar in reservaten als deze nog respijt vinden.

In de Bovenlanden vinden algemene weidevogels nog gunstige omstandigheden om te nestelen. Zo staat het slootpeil hoog, is een deel van de slootkanten afgevlakt en vindt er her en der extensieve begrazing door vee plaats. In 2020 werd het weidevogelgrasland in de laatste week van juni gemaaid (inschatting op basis van bezoek op 1 juli). Van de meeste soorten kan verwacht worden dat deze het broedproces toen al hadden voltooid, op Kuifeend en Zwarte Stern na. In sommige percelen bleef de grasgroei vanwege lange winterbegrazing door ganzen tot in maart kort, waardoor deze op het oog nog geschikter waren voor Kievit en Scholekster, die het liefst in lage vegetatie nestelen. Met name in het oostelijke deel kenden **sommige percelen een dichtere en hoge grasgroei. Hier broedden de meeste Grutto's.**

De oevervegetatie langs de vele sloten is weelderig en maakt de polder erg geschikt voor soorten zoals Krakeend, Kuifeend en Zomertaling. Slobeenden kiezen vaker de hogere delen van het perceel op, maar profiteren in de kuikenfase van de dekking langs deze sloten.

Wat de peilverhoging in juni in het deel bij Aan de Zuwe heeft veroorzaakt is niet bekend. Hier lagen echter wel drie nesten van Zwarte Sterns in een sloot. De nesten op waterplanten zijn erg gevoelig voor overstroming en peilwisselingen. **Om risico's te voorkomen** is het goed om daar in de waterhuishouding rekening mee te houden. Zwarte Sterns werden regelmatig foeragerend gezien boven de kruidenrijke delen van het grasland en langs sloten, om hier op grote insecten te jagen.

De overhoekjes op de perceelkoppen en de opgaande vegetatie van riet, lisdodde, zaailingen van els en andere structuurrijke, verticale opslag maken het gebied ook geschikt voor rietvogels. Rietzanger en Rietgors profiteren het sterkst van deze veruigde randen.

Wulp en Veldleeuwerik zijn de opvallendste afwezigen. Dit ontbreken past in de bredere landelijke ontwikkeling, waarin de populaties vooral te lijden hebben van intensief agrarisch grondgebruik. Deze soorten zijn daardoor uit grote delen van West-Nederland verdwenen en daarom niet zomaar weer te verwachten.

Rietzangers zijn met 19 territoria de algemeenste zangvogels van het gebied. 20 mei 2020 (Albert de Jong).

6. Literatuur

- van Groen F.M. 2009. Broedvogels in de Bovenlanden Mijdrecht, de Bovenlanden Wilnis, De Meije en Polder Mijnden. G&G-rapport 2009-60. Van der Goes & Groot. Ecologisch onderzoeks- en adviesbureau, Kwintshuil.
- van Groen F.M. 2017. Broedvogels van de Bovenlanden Wilnis en Kamerik Teijlingens. G&G-rapport 2017-38. Van der Goes & Groot. Ecologisch onderzoeks- en adviesbureau, Kwintshuil.
- van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Turnhout C., Foppen R. & Zoetebier D. 2019. Recente trends van weidevogels in relatie tot beheer. Sovon-rapport 2019/85. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage 1. Verspreidingskaarten 2020